

Porodične karakteristike korisnika usluge smeštaja u ustanovi za vaspitanje dece i omladine

Jovana S. Urošević*, Vesna P. Žunić Pavlović**

Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd, Srbija

Uvod: Porodica ostvaruje presudnu ulogu u odrastanju i razvoju deteta. Različite porodične okolnosti, interakcije, stavovi i ponašanja njenih članova oblikuju život deteta. Dosadašnja istraživanja sugerišu da porodično okruženje dece koja se nalaze na domskom smeštaju u okviru sistema socijalne zaštite karakteriše veliki broj rizičnih faktora i problema u funkcionisanju. *Cilj:* Cilj ovog istraživanja bio je utvrđivanje određenih porodičnih karakteristika korisnika na smeštaju u ustanovi za vaspitanje dece i omladine. U radu su ispitane razlike u porodičnim obeležjima između korisnika upućenih odlukom centra za socijalni rad i onih sa izrečenom vaspitnom merom. *Metode:* Istraživanjem su obuhvaćeni korisnici Zavoda za vaspitanje dece i omladine Beograd koji su u periodu 1. 1. 2020 – 31. 12. 2024. godine primljeni u ustanovu. Uzorak je činilo 55 dece i mladih uzrasta 12–20 godina, oba pola. Potrebni podaci prikupljeni su analizom dosijea korisnika, primenom instrumenta koji je posebno konstruisan za potrebe ovog istraživanja. *Rezultati:* Deca i mladi na smeštaju u vaspitnoj ustanovi potiču iz porodica koje karakteriše nizak socioekonomski status (50.9%), zlostavljanje i zanemarivanje dece (61.8%) i izraženi problemi roditelja (67.3%). Dve grupe korisnika značajno se razlikuju u pogledu tipa smeštaja pre prijema u ustanovu i izloženosti zlostavljanju i zanemarivanju u porodici. *Zaključak:* Rezultati istraživanja sugerišu da bi programe tretmana u ustanovama za vaspitanje trebalo obogatiti intervencijama i uslugama podrške namenjenim porodicama korisnika.

Ključne reči: porodica, domski smeštaj, sistem socijalne zaštite, vaspitne mere

Korespondencija: Jovana Urošević, jovanaurosevic@fasper.bg.ac.rs

* <https://orcid.org/0009-0001-5043-4187>

** <https://orcid.org/0000-0001-9214-9600>

Uvod

Porodica kao primarno okruženje u kom se odvija razvoj i vaspitanje deteta ima presudnu ulogu u oblikovanju njegovih stavova, ponašanja i budućeg životnog stila. Tu se formira ličnost svakog pojedinca kroz procese kultivacije, socijalizacije i individualizacije. Na taj način iskustva i stavovi roditelja i drugih članova porodice, zajedno sa njihovim društvenim položajem, usmeravaju detetovo odrastanje (Marković i Lakićević, 2020; Mirić, 2020). Zavisno od strukture, međusobnih odnosa i drugih karakteristika, porodica može pozitivno ili negativno uticati na razvoj deteta (Bošković, 2010; Nisar et al., 2015; Preyde et al., 2011). Problemi ponašanja koje mladi ispoljavaju često se dovode u vezu upravo sa narušenim porodičnim funkcionisanjem i porodičnim okruženjem u kom su prisutni brojni rizični faktori (Pillay 1998, prema Ferić 2002).

Ustanove za vaspitanje dece i omladine su ustanove socijalne zaštite u kojima se obezbeđuje smeštaj dece i mladih po dva različita osnovu (Zakon o socijalnoj zaštiti, 2022). Odlukom organa starateljstva, odnosno rešenjem centra za socijalni rad, u ustanove za vaspitanje upućuju se deca i mladi sa izraženim problemima ponašanja. Drugi osnov upućivanja je vaspitna mera koju sud izriče maloletnom učiniocu krivičnog dela, uzrasta od 14 do 18 godina (Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, 2005). U oba slučaja odluka nadležnih organa o smeštaju u vaspitnu ustanovu najčešće ukazuje na to da su, pored problema koje ispoljava samo dete, prisutni i određeni porodični rizični faktori koji se negativno odražavaju na njegovo ponašanje i funkcionisanje porodice. Međutim, malo je istraživanja koja se bave porodicama ove kategorije korisnika. U nastojanju da se prevaziđe nedostatak ovih informacija, u ovom istraživanju ispitane su različite porodične karakteristike dece i mladih na smeštaju u ustanovi za vaspitanje.

Smeštaj dece i mladih u sistemu socijalne zaštite primenjuje se kao poslednje sredstvo, kada su sve manje restriktivne opcije iscrpljene. Najčešći razlog za prijem dece i mladih na smeštaj je neadekvatno roditeljstvo, uključujući zlostavljanje i zanemarivanje, koje je često udruženo sa problemima roditelja, poput partnerskog nasilja, zloupotrebe supstanci, mentalnih poremećaja i kriminalnog ponašanja, a u manjem broju slučajeva zbog toga što su roditelji preminuli, hospitalizovani ili u zatvoru. U nastavku su prikazani rezultati prethodnih istraživanja o porodičnim karakteristikama dece i mladih na smeštaju u sistemu socijalne zaštite, sa posebnim osvrtom na korisnike domskog smeštaja.

Empirijski podaci sugerišu da među decom i mladima koji se primaju na smeštaj u sistem socijalne zaštite postoji priličan broj onih koji već imaju iskustvo izmeštanja iz porodice i ne žive sa roditeljima (Leloux-Opmeer et al., 2016). Autori nekoliko studija izveštavaju da je od ukupnog broja primljenih

korisnika četvrtina ranije bila na nekoj vrsti smeštaja (Christiansen et al., 2010; Jedwab et al., 2019; Yampolskaya et al., 2014), dok je u drugim studijama nađena zastupljenost od 47.0% (Khoo et al., 2012) i 69.0% (Leloux-Opmeer et al., 2017). Pokazalo se da korisnici primljeni na domski smeštaj u većem broju slučajeva već imaju iskustvo izmeštanja iz porodice i ne žive sa svojim roditeljima (James et al., 2012; Leloux-Opmeer et al., 2017). Domaće studije pokazuju da je pre prijema u dom svega 28.6% korisnika živelo sa roditeljima (Žunić-Pavlović i Nešić, 2023).

Nizak socioekonomski status porodice ubraja se u najznačajnije prediktore za smeštaj dece i mladih u sistem socijalne zaštite (Simkiss et al., 2013). Istraživanje sprovedeno u Srbiji potvrđuje da siromaštvo predstavlja treći po redu razlog za izdvajanje deteta iz porodice, kao i da roditelji 61.1% dece na smeštaju svojim prihodima ne mogu da zadovolje osnovne potrebe porodice (Žegarac i sar., 2014). Podaci o socioekonomskom statusu porodica dece i mladih na domskom smeštaju variraju: na Malti trećina dolazi iz siromašnih porodica (Borg et al., 2023), u Holandiji je 44.0% živelo u porodicama sa značajnim materijalnim poteškoćama (Leloux-Opmeer et al., 2017), a u Keniji njih 59.7% potiče iz uslova materijalne deprivacije (Morantz et al., 2013).

Među razlozima za izdvajanje dece i mladih iz porodice, pored siromaštva, dominiraju zlostavljanje i zanemarivanje (Žegarac i sar., 2014). Rezultati pregleda inostranih studija o karakteristikama korisnika na različitim vrstama smeštaja izveštavaju da je najmanje četvrtina do trećina iskusila zanemarivanje u porodici (Leloux-Opmeer et al., 2016). Međutim, empirijski nalazi o učestalosti zanemarivanja se razlikuju: u Australiji iznosi 69.1% (Asif et al., 2024), a u SAD 18.6% za fizičko, a 37.4% emocionalno zanemarivanje (James et al., 2012). Ukoliko se posmatraju samo korisnici na domskom smeštaju, učestalost zanemarivanja u porodici kreće se od 25.5% (Morantz et al., 2013), odnosno 31.0% (Leloux-Opmeer et al., 2016), do 75.0% (Borg et al., 2023). U Srbiji je zanemarivanje u porodici zabeleženo kod 70.9% korisnika na različitim vrstama smeštaja (Žegarac i sar., 2014), dok kod korisnika na domskom smeštaju iznosi 78.2% za emocionalno i 59.4% za fizičko zanemarivanje (Žunić-Pavlović i Nešić, 2023).

Pre prijema na smeštaj u sistem socijalne zaštite deca i mladi često su izloženi i različitim oblicima zlostavljanja u porodici. Nalazi istraživanja korisnika na različitim vrstama smeštaja pokazuju da je fizičko zlostavljanje u porodici iskusilo 11.0% korisnika u Srbiji (Žegarac i sar., 2014), 18.0% u Švedskoj (Khoo et al., 2012), 23.6% u SAD (James et al., 2012) i 71.4% korisnika u Australiji (Asif et al., 2024). Kod korisnika na domskom smeštaju učestalost fizičkog zlostavljanja u porodici iznosi 8.2% u Keniji (Morantz et al., 2013), 29.0% na Malti (Borg et al., 2023), a 43.6% u Srbiji (Žunić-Pavlović i Nešić, 2023). Prevalencija emocionalnog zlostavljanja u porodici kod korisnika različitih vrsta smeštaja je 8.1% u Srbiji (Žegarac i sar., 2014) i 23.6% u SAD

(James et al., 2012), a kod korisnika domskog smeštaja oko 27.0% (Borg et al., 2023; Morantz et al., 2013). Kod korisnika na različitim vrstama smeštaja učestalost seksualnog zlostavljanja kreće se od 1.2% (Žegarac i sar., 2014), preko 6.0% (Khoo et al., 2012) i 9.0% (James et al., 2012), do 17.9% (Asif et al., 2024). Empirijski nalazi o prevalenciji seksualnog zlostavljanja u porodici kod korisnika domskog smeštaja takođe variraju: 2.2% (Morantz et al., 2013), 3.8% (Žunić-Pavlović i Nešić, 2023), 5.0% (Leloux-Opmeer et al., 2017) i 13.0% (Borg et al., 2023).

Kod roditelja korisnika na smeštaju često su prisutni problemi koji mogu značajno uticati na njihovu brigu o deci. Učestalost partnerskog nasilja u porodicama dece i mladih na različitim vrstama smeštaja kreće se od 7.5% (Žegarac i sar., 2014), preko 20.0% (Khoo et al., 2012), do 59.6% (Asif et al., 2024), a kod korisnika na domskom smeštaju od 35.0% (Borg et al., 2023) do 57.1% (Žunić-Pavlović i Nešić, 2023). Zloupotreba supstanci roditelja kod korisnika različitih vrsta smeštaja kreće se od 26.8% (Jedwab et al., 2019), preko 37.0% (Khoo et al., 2012), do 66.9% (Asif et al., 2024), a u Srbiji iznosi 15.2% za očeve i 6.8% za majke (Žegarac i sar., 2014). Kod korisnika domskog smeštaja zloupotreba supstanci roditelja zastupljena je u preko 40.0% slučajeva (Borg et al., 2023; Maoduš i Žunić-Pavlović, 2025; Žunić-Pavlović i Nešić, 2023). Učestalost mentalnih poremećaja roditelja kod dece i mladih na različitim vrstama smeštaja kreće se od 6.0% (Žegarac i sar., 2014), preko 22.7% (Asif et al., 2024) i 29.0% (Khoo et al., 2012), do 64.0% (Leloux-Opmeer et al., 2017), a kod korisnika domskog smeštaja od 26.0% (Maoduš i Žunić-Pavlović, 2025; Žunić-Pavlović i Nešić, 2023), preko 40.0% (Borg et al., 2023), do 62.0% (Leloux-Opmeer et al., 2017). Kriminalno ponašanje roditelja zastupljeno je sa 17.0% kod korisnika različitih vrsta smeštaja (Khoo et al., 2012) i sa 40.3% kod korisnika domskog smeštaja (Maoduš i Žunić-Pavlović, 2025).

Malobrojna istraživanja sugerišu da su negativne porodične karakteristike posebno izražene kod dece i mladih na smeštaju u vaspitnim ustanovama, odnosno sličnim specijalizovanim ustanovama socijalne zaštite za korisnike sa problemima ponašanja u drugim državama. Bejker i Kurtis (Baker & Curtis, 2006) sproveli su istraživanje na uzorku od 1.244 maloletnika primljenih u ustanovu socijalne zaštite za decu i mlade sa problemima ponašanja i 924 maloletnika upućena na specijalizovano hraniteljstvo. Dobijeni rezultati pokazuju da je samo 21.9% korisnika pre prijema u ustanovu živelo u biološkoj porodici. Konor i saradnici (Connor et al., 2004) su u istraživanju na uzorku od 397 korisnika jedne specijalizovane ustanove socijalne zaštite došli do sledećih nalaza: 57.0% korisnika je pre prijema živelo sa biološkim roditeljima; 93.0% je imalo prethodna izmeštanja iz porodice; 47.0% doživelo je fizičko, a 33.0% seksualno zlostavljanje; zloupotreba alkohola roditelja prisutna je kod 65.0% korisnika. Grifit i saradnici (Griffith et al., 2009) ispitali su karakteristike 566 maloletnika na prijemu u ustanovu socijalne zaštite za decu i mlade sa

problemima ponašanja. Polovina korisnika prethodno je živela sa roditeljima ili drugim članovima porodice, a 84.0% je ranije izdvajano iz porodice. Anketirani roditelji najčešće su navodili šest porodičnih rizičnih faktora: zlostreba supstanci (51.0%), neadekvatno disciplinovanje dece (47.0%), zanemarivanje (39.0%), finansijski problemi (38.0%), izvršenje zatvorske kazne ili vođenje krivičnog postupka protiv jednog od roditelja (30.0%), mentalni poremećaji (24.0%) i partnersko nasilje (23.0%). Herbel i saradnice (Herbell et al., 2022) ispitale su mentalno zdravlje roditelja dece koja su na smeštaju u ustanovama socijalne zaštite za korisnike sa problemima ponašanja i/ili mentalnim poremećajima. Roditelji iz uzorka u proseku su ispoljavali povišen nivo simptoma depresije, umeren nivo stresa, nizak do umeren nivo simptoma anksioznosti i nizak nivo simptoma PTSP.

Informativni su i nalazi komparativnih studija na uzorcima dece i mladih sa problemima ponašanja u različitim vrstama smeštaja. Autori novije švajcarske studije ispitale su razlike između dece i mladih na smeštaju u sistemu socijalne zaštite ($N = 252$) i sistemu maloletničkog pravosuđa ($N = 102$) (Jäggi et al., 2021). Između dve grupe nisu nađene značajne razlike u pogledu istorije izdvajanja iz porodice (oko 45.0%), niti izloženosti traumatskim iskustvima (oko 85.0%). Istraživanje rađeno u Holandiji na uzorku od 243 korisnika specijalizovane ustanove socijalne zaštite i 108 korisnika dnevnog boravka pokazala je da su deca i mladi na domskom smeštaju u manjem broju slučajeva pre prijema živeli u biološkoj porodici (31.0%), kao i to da su u obe grupe bili učestali problemi u porodičnom funkcionisanju (Pronk et al., 2022). Druga holandska studija rađena je na uzorku od 268 dece i adolescenata u tri tipa ustanova (škole, dnevni centar i domski smeštaj) za korisnike sa izraženim i perzistentnim individualnim problemima, problemima u porodičnom i širem socijalnom okruženju (Mercera et al., 2024). U poređenju sa druge dve grupe, korisnici domskog smeštaja u većem broju slučajeva imali su ranija izdvajanja iz porodice (44.2%), a kod njihovih roditelja učestalije su prisutni psihološki problemi (39.5%), zlostreba supstanci (22.1%) i upućivanje na izvršenje zatvorske kazne (9.3%).

Na teritoriji Republike Srbije postoje tri ustanove za vaspitanje dece i omladine – u Beogradu, Nišu i Knjaževcu. U periodu 2013–2024. godine u ustanove za vaspitanje primljeno je između 36 i 65 korisnika na godišnjem nivou, sa većom zastupljenošću korisnika koji su upućeni od organa starateljstva (58.2–75.3%) u odnosu na korisnike sa izrečenom vaspitnom merom (24.7–41.8%) (Republički zavod za socijalnu zaštitu [RZSZ], 2024). Podaci o porodičnim karakteristikama dece i mladih na smeštaju u ustanovama za vaspitanje veoma su oskudni. Prema izveštaju Republičkog zavoda za socijalnu zaštitu za 2021. godinu, pre prijema u ustanovu 34.5% korisnika koji su upućeni na osnovu odluke organa starateljstva i 77.8% korisnika sa izrečenom vaspitnom merom živelo je u biološkoj porodici (RZSZ, 2022). Rezultati istraživanja koje je

rađeno u ustanovi za vaspitanje u Beogradu pokazuju da je polovina korisnika pre prijema živela sa biološkim roditeljima, a gotovo dve trećine iskusilo je zlostavljanje i zanemarivanje u porodici (Žunić-Pavlović i Đurišić, 2024).

Cilj

Cilj ovog istraživanja je utvrđivanje karakteristika porodice korisnika na smeštaju u ustanovi za vaspitanje dece i omladine. U okviru ovako definisanog cilja ispitane su razlike u porodičnim karakteristikama između korisnika upućenih na osnovu odluke organa starateljstva i korisnika sa izrečenom vaspitnom merom upućivanje u vaspitnu ustanovu. Prisustvo negativnih porodičnih karakteristika ukazuje na to da je u ovim slučajevima potrebno primeniti usluge koje nisu usmerene samo na potrebe korisnika već i njihovih porodica. Rezultati ovog istraživanja mogu biti značajni kako za prevenciju izmeštanja dece i mladih iz porodice, tako i za planiranje odgovarajućih intervencija za porodice korisnika na smeštaju.

Metode

Uzorak

Istraživanje je rađeno u Zavodu za vaspitanje dece i omladine Beograd. U uzorak su uključeni svi korisnici primljeni u Zavod u periodu od 1. 1. 2020. do 31. 12. 2024. godine. U navedenom periodu primljeno je 55 korisnika uzrasta na prijemu od 12 do 20 godina ($AS = 15.00$, $SD = 1.85$), oba pola (72.7% muški, 27.3% ženski). Od ukupnog broja korisnika, 34 (61.8%) upućeno je u Zavod na osnovu odluke nadležnog organa starateljstva, a 21 (38.2%) na osnovu sudski izrečene vaspitne mere. Poduzorak korisnika koje je uputio organ starateljstva čini 23 (67.6%) dečaka i 11 (32.4%) devojčica, a poduzorak korisnika sa izrečenom vaspitnom merom 17 (81.0%) dečaka i četiri (19.0%) devojčice. Nema značajne razlike u polnoj strukturi dva poduzorka korisnika ($\chi^2 = 1.16$, $df = 1$, $p = .224$). Dva poduzorka korisnika značajno se razlikuju prema uzrastu na prijemu u Zavod ($t = 6.85$, $df = 53$, $p < .001$). Korisnici sa izrečenom vaspitnom merom su stariji ($AS = 16.60$, $SD = 1.52$) u odnosu na korisnike koje je uputio organ starateljstva ($AS = 14.01$, $SD = 1.25$). Ova razlika je očekivana s obzirom na to da se vaspitna mera može izreći licima koja su navršila 14 godina.

Instrumenti i procedure

Uzorak je formiran na osnovu uvida u matičnu knjigu u koju se unose osnovni podaci o svim primljenim korisnicima, uključujući i datum prijema. Podaci o demografskim i porodičnim karakteristikama dece i mladih prikupljeni su analizom sadržaja dosijea korisnika. Analizu dokumentacije i prikupljanje potrebnih podataka obavio je prethodno obučen istraživač, student doktorskih studija.

Kreiran je poseban instrument za prikupljanje podataka iz dokumentacije koji se sastoji iz tri dela: osnovne informacije o korisniku, porodični status i porodični rizični faktori. Prvi deo sadrži osnovne informacije o korisniku: pol (muški ili ženski), uzrast na prijemu (u godinama) i način upućivanja (na osnovu odluke organa starateljstva ili izrečene vaspitne mere). Drugi deo uključuje podatke o porodičnom statusu korisnika: smeštaj pre prijema (živeo/la sa roditeljima ili drugo), ranije izmeštanje korisnika iz porodice (ne ili da) i lišenje roditeljskog prava (ne ili da). Treći deo sadrži podatke o prisustvu sledećih porodičnih rizičnih faktora: nizak socioekonomski status (ostvarivanje prava na materijalnu podršku), zlostavljanje i/ili zanemarivanje deteta i problemi roditelja (partnersko nasilje, zloupotreba supstanci, mentalni poremećaji i kriminalno ponašanje). Varijable koje opisuju porodične rizične faktore kodirane su kao *ne* ukoliko dato obeležje nije prisutno ili kao *da* ukoliko je prisutno.

Obrada podataka

Podaci su obrađeni pomoću statističkog programa SPSS Statistic 23. U obradi podataka korišćena je deskriptivna statistika (učestalost, aritmetička sredina i standardna devijacija). Za testiranje značajnosti razlika u porodičnim karakteristikama između dva poduzorka korisnika korišćen je hi-kvadrat test.

Izjava o etičnosti

Istraživanje je sprovedeno uz saglasnost uprave Zavoda za vaspitanje dece i omladine Beograd. Proces prikupljanja, obrade i čuvanja podataka sproveden je u skladu sa Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti i etičkim standardima naučnog istraživanja. Radi obezbeđivanja poverljivosti i integriteta podaci iz dosijea korisnika prikupljeni su i analizirani u anonimizovanom obliku, na način koji onemogućava identifikaciju osobe na koju se odnose. Podaci u papirnoj formi uništeni su nakon unosa u program za statističku obradu. Podaci će se čuvati pet godina nakon završetka istraživanja na zaštićenim računarima i eksternoj memoriji.

Rezultati

Tabela 1 sadrži podatke o porodičnim karakteristikama za ceo uzorak. Manje od polovine korisnika (41.8%) živelo je sa roditeljima pre prijema u Zavod, dok su ostali bili na smeštaju u srodničkoj porodici (7.3%), hraniteljskoj porodici (25.5%) ili domu (25.5%). Više od tri četvrtine maloletnika (76.4%) bilo je ranije jednom ili više puta izdvojeno iz porodice. Roditelji blizu polovine maloletnika (47.3%) lišeni su roditeljskog prava. Polovina korisnika (50.9%) potiče iz porodica koje su ostvarile pravo na materijalnu podršku. Preko 60.0% korisnika iskusilo je zlostavljanje i/ili zanemarivanje u porodici. Problemi roditelja zabeleženi su kod više od dve trećine korisnika (67.3%), sa najvećom učestalošću zloupotrebe supstanci i mentalnih poremećaja, a zatim kriminalnog ponašanja i partnerskog nasilja.

Tabela 1*Porodične karakteristike korisnika iz uzorka (N = 55)*

Varijabla	<i>f</i>	%
Živeo/la sa roditeljima	23	41.8
Ranije izmeštanje iz porodice	42	76.4
Lišenje roditeljskog prava	26	47.3
Nizak socioekonomski status	28	50.9
Zlostavljanje i/ili zanemarivanje deteta	34	61.8
Problemi roditelja	37	67.3
partnersko nasilje	8	14.5
zloupotreba supstanci	14	25.5
mentalni poremećaji	11	20.0
kriminalno ponašanje	9	16.4

U Tabeli 2 zasebno su prikazani podaci o porodičnim karakteristikama za dva poduzorka korisnika, kao i rezultati hi-kvadrat testa kojim je ispitana značajnost razlika. Značajna razlika nađena je u pogledu prethodnog smeštaja korisnika ($\chi^2 = 8.62$, $df = 1$, $p = .004$). Većina korisnika sa izrečenom vaspitnom merom živela je pre prijema sa svojim roditeljima, za razliku od korisnika upućenih na osnovu odluke organa starateljstva koji su u većini slučajeva bili na drugoj vrsti smeštaja. Veća učestalost ranijeg izmeštanja iz porodice i lišenja roditeljskog prava nađena je kod korisnika upućenih na osnovu odluke organa starateljstva, ali te razlike nisu značajne. Između dva poduzorka nema značajne razlike u zastupljenosti korisnika koji potiču iz porodica sa niskim socioekonomskim statusom. Značajna razlika nađena je za izloženost zlostavljanju i/ili zanemarivanju u porodici, koje je učestalije u poduzorku korisnika upućenih na osnovu odluke organa starateljstva ($\chi^2 = 5.17$, $df = 1$, $p = .024$). Problemi roditelja, posmatrano ukupno i pojedinačno, učestaliji su kod korisnika upućenih na osnovu odluke organa starateljstva. Treba napomenuti da je razlika u učestalosti problema roditelja na granici statističke značajnosti ($\chi^2 = 3.42$, $df = 1$, $p = .061$).

Tabela 2*Razlike u porodičnim karakteristikama između dva poduzorka korisnika*

Varijabla	Odluka organa starateljstva (N = 34)		Izrečena vaspitna mera (N = 21)		χ^2 (df = 1)
	f	%	f	%	
Živeo/la sa roditeljima	9	26.5	14	66.7	8.62**
Ranije izmeštanje iz porodice	28	82.4	14	66.7	1.77
Lišenje roditeljskog prava	18	52.9	8	38.1	1.15
Nizak socioekonomski status	17	50.0	11	52.4	0.03
Zlostavljanje i/ili zanemarivanje deteta	25	73.5	9	42.9	5.17*
Problemi roditelja	26	76.5	11	52.4	3.42
zloupotreba supstanci	10	29.4	4	19.0	
mentalni poremećaji	8	23.5	3	14.3	
kriminalno ponašanje	8	23.5	1	4.8	
partnersko nasilje	5	14.7	3	14.3	

Napomena: * $p < .05$, ** $p < .01$

Diskusija

Ovo istraživanje usmereno je na porodične karakteristike korisnika na smeštaju u ustanovama za vaspitanje dece i omladine. Očekivano, dobijeni rezultati pokazuju da su deca i mladi na smeštaju u Zavodu za vaspitanje dece i omladine Beograd odrastali u izuzetno nepovoljnom porodičnom okruženju. Veliki broj njih je pre prijema iskusio izdvajanje iz porodice, siromaštvo, zlostavljanje i zanemarivanje i probleme roditelja. U ovom istraživanju komparirane su dve grupe korisnika koje se razlikuju prema načinu upućivanja: korisnici upućeni na osnovu odluke organa starateljstva i korisnici sa izrečenom vaspitnom merom. Ukupno posmatrano, nalazi sugerišu da su korisnici upućeni na osnovu odluke organa starateljstva ugroženiji prisustvom višestrukih porodičnih rizičnih faktora. Značajne razlike između dve grupe nađene su u pogledu tipa smeštaja pre prijema u ustanovu i zlostavljanja i zanemarivanja u porodici.

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da je pre smeštaja u Zavod 76.4% korisnika iskusilo barem jedno izdvajanje iz porodice, a 58.2% nije živelo sa roditeljima neposredno pre prijema. U studijama koje su rađene na sličnim uzorcima učestalost prethodnog izdvajanja iz porodice je još veća i kreće se u opsegu 84.0–100.0% (Águila-Otero et al., 2024; Baker & Curtis, 2006; Connor et al., 2004; Griffith et al., 2009), a zastupljenost korisnika koji nisu živeli sa svojim roditeljima varira u opsegu 43.0–79.7% (Connor et al., 2004; Griffith

et al., 2009; Pronk et al., 2021; Sabaté-Tomas et al., 2020; Van Hecke et al., 2022). Korisnici koji pre prijema nisu živeli sa roditeljima u većini slučajeva dolaze iz hraniteljskog ili domskog smeštaja, što odgovara rezultatima drugih istraživanja (Jäggi et al., 2021; Pronk et al., 2021; Sabaté-Tomas et al., 2020). Ovaj nalaz sugerije da upućivanje u ustanovu za vaspitanje predstavlja krajnje rešenje, nakon neuspeha drugih vidova smeštaja u sistemu socijalne zaštite. Dva poduzorka korisnika značajno se razlikuju prema prethodnom smeštaju, tako što korisnici upućeni na osnovu odluke organa starateljstva u većem broju slučajeva nisu živeli sa roditeljima. U ovom poduzorku zabeležena je i veća učestalost ranijeg izmeštanja iz porodice, mada ova razlika nije značajna. Ostali nalazi ovog istraživanja ukazuju na to da su korisnici upućeni na osnovu odluke organa starateljstva u većoj meri izloženi porodičnim rizičnim faktorima, što je moglo uticati na učestalije izdvajanje iz porodice. Treba imati u vidu da su ovi korisnici značajno mlađi od korisnika sa izrečenom merom, pa dobijeni nalazi mogu sugerisati da su se posledice odrastanja u disfunkcionalnoj porodici kod njih ranije javile ili da su ranije otkrivene.

U skladu s tim je i nalaz da su roditelji 47.3% dece i mladih iz uzorka lišeni roditeljskog prava, a u većem broju slučajeva u pitanju su korisnici upućeni od organa starateljstva. Zvanični podaci za 2022. godinu pokazuju da su prema svim korisnicima vaspitnih ustanova upućenim od organa starateljstva primenjene mere starateljske zaštite, dok je 53.3% korisnika sa izrečenom vaspitnom merom pod starateljstvom centra za socijalni rad ili srodnika (RZSZ, 2023). Autori inostranih studija navode da 45.3–83.0% korisnika primljenih u ustanove za decu i mlade sa problemima ponašanja ostaje pod starateljstvom bioloških roditelja (Connor et al., 2004; Griffith et al., 2009; Herbell et al., 2022; Preyde et al., 2011).

Prema rezultatima ovog istraživanja, porodice 50.9% korisnika su niskog socioekonomskog statusa. U sličnim inostranim studijama zabeležena učestalost finansijskih problema u porodici iznosi 36.7–66.5% (Griffith et al., 2009; Harder et al., 2017; Van Hecke et al., 2022). Prethodna istraživanja pokazala su da je siromaštvo povezano sa drugim porodičnim rizičnim faktorima, kao što su zanemarivanje dece, zloupotreba supstanci i zdravstveni problemi roditelja (Fernandez et al., 2019), pa može povećati rizik izdvajanja deteta iz porodice. Model porodičnog stresa jedno je od najistaknutijih objašnjenja negativnog uticaja niskog socioekonomskog statusa na razvoj problema ponašanja deteta. Naime, nedostatak materijalnih sredstava izaziva stres kod roditelja, što dovodi do porodičnih konflikata, smanjenja roditeljskih kapaciteta i indiferentnosti u odnosu prema detetu (Gard et al., 2020). Nađena je nešto veća zastupljenost niskog socioekonomskog statusa porodice kod korisnika sa izrečenom vaspitnom merom u odnosu na korisnike upućene od organa starateljstva. U literaturi je kontinuirana izloženost siromaštvu od

ranog detinjstva predstavljena kao značajan prediktor delinkvencije (Jarjoura et al., 2002; Loeber et al., 1995, prema Farrington, 2005; Pyle et al., 2020).

Preko 60.0% dece i mladih u ustanovi za vaspitanje ima iskustvo zlostavljanja i/ili zanemarivanja u porodici, što je znatno više u poređenju sa drugim istraživanjima u kojima se zastupljenost kreće u opsegu 23.3–47.0% (Águila-Otero et al., 2024; Connor et al., 2004; Griffith et al., 2009; Mercera et al., 2024). Moguće objašnjenje razlika u dobijenim podacima je to da su prilikom prikupljanja podataka za potrebe ovog istraživanja u obzir uzeti svi navodi o zlostavljanju i zanemarivanju, bez obzira na to da li su zvanično potvrđeni ili ne. Rezultati brojnih studija konzistentno pokazuju da zlostavljanje i zanemarivanje u porodici povećava rizik od delinkventnog ponašanja, ali da je za razumevanje ove veze važno uzeti u obzir i druge faktore (Braga et al., 2017; Wilson et al., 2009). U ovom istraživanju nađeno je da su korisnici upućeni na osnovu odluke organa starateljstva značajno učestalije izloženi zlostavljanju i zanemarivanju u odnosu na korisnike sa izrečenom merom. Treba imati u vidu da su korisnici upućeni od organa starateljstva u većem broju slučajeva prethodno bili na smeštaju u sistemu socijalne zaštite. Autori dva sistematska pregleda ističu da smeštaj u sistemu može povećati verovatnoću za delinkventno ponašanje dece i mladih koji su pretrpeli zlostavljanje i zanemarivanje u porodici (Malvaso et al., 2016; Yoon et al., 2018).

Nalazi ove studije ukazuju na to da više od dve trećine roditelja korisnika ima probleme koji ozbiljno ugrožavaju njihovo funkcionisanje i roditeljske kapacitete. Prethodna istraživanja pokazuju da se učestalost zloupotrebe supstanci roditelja kreće u opsegu 14.1–51.0%, mentalnih poremećaja 12.5–54.7%, kriminalnog ponašanja 21.1–24.6%, a partnerskog nasilja 23.0–39.0% (Águila-Otero et al., 2024; Griffith et al., 2009; Harder et al., 2017; Mercera et al., 2024). Može se reći da se nalazi ovog istraživanja o učestalosti zloupotrebe supstanci i mentalnih poremećaja roditelja uklapaju u dati opseg, dok je učestalost kriminalnog ponašanja roditelja i partnerskog nasilja nešto niža. Prethodne studije sugerišu da svedočenje partnerskom nasilju roditelja u detinjstvu predstavlja rizični faktor za delinkventno ponašanje u adolescenciji (Wilson et al., 2009). Deca koja su prisustvovala partnerskom nasilju ne razlikuju se od dece koja su iskusila fizičko zlostavljanje u porodici u pogledu negativnih razvojnih ishoda, uključujući agresiju i druga eksternalizovana ponašanja (Kitzmann et al., 2003). Postoje empirijski dokazi da zloupotreba supstanci roditelja povećava verovatnoću za probleme ponašanja deteta tako što utiče na povezanost roditelja i deteta, komunikaciju i ukupan kvalitet odnosa (McGovern et al., 2020). Zloupotreba supstanci povećava rizik od negativnih roditeljskih ponašanja, kao što su razdražljivost, stroga disciplina, nizak nivo uključenosti i nedovoljna briga (Schroeder et al., 2006). Psihopatologija roditelja, zajedno sa višim nivoom stresa, takođe negativno utiče na veštine roditeljstva i kvalitet odnosa sa detetom (Harder et al., 2017). S druge strane,

deca roditelja sa mentalnim poremećajima češće doživljavaju i ispoljavaju negativne emocije, što nepovoljno utiče na njihov razvoj i ponašanje (Van Loon et al., 2014). Na kraju, brojne studije ukazuju na povišen rizik od delinkvencije kod dece roditelja sa kriminalnim ponašanjem (Besemer et al., 2017). Postoje različita objašnjenja za intergeneracijsko prenošenje antisocijalnog ponašanja, uključujući genetske uticaje, kontinuiranu izloženost višestrukim rizičnim faktorima, direktan uticaj članova porodice, neadekvatan roditeljski nadzor i nekonzistentnu disciplinu, etiketiranje i predrasude policije prema kriminalnim porodicama (Farrington, 2005).

Važno je istaći određena ograničenja ovog istraživanja. Glavno ograničenje koje utiče na generalizaciju dobijenih rezultata jeste uključivanje u istraživanje samo jedne ustanove za vaspitanje i relativno malog broja njenih korisnika. Kako bi se dobili potpuniji podaci o porodičnim karakteristikama ove kategorije korisnika, narednim istraživanjima treba obuhvatiti sve tri ustanove u Srbiji. Drugo ograničenje koje je moglo uticati na kvantitet i kvalitet podataka jeste upotreba službene dokumentacije, odnosno dosijea korisnika kao jedinog izvora informacija. Dobro bi bilo da se u budućim studijama dobiju podaci od korisnika i njihovih roditelja, koji bi upotpunili sliku o porodičnim karakteristikama deteta na prijemu u ustanovu. Na taj način mogle bi se uključiti i karakteristike koje nisu uvek dostupne u dokumentaciji, poput veština roditeljstva i porodičnih interakcija.

Dobijeni rezultati ukazuju na potrebu za uključivanjem porodice u tretman dece i mladih u ustanovama za vaspitanje. Smatra se da je praksa usmerena na porodicu, koja uključuje porodičnu terapiju, unapređivanje roditeljskih veština, uključivanje roditelja u planiranje tretmana, podsticanje kontakata roditelj – dete i izgradnju snažne alijanse roditelja i osoblja najbolji model usluga za decu i mlade sa problemima ponašanja na domskom smeštaju (Tang et al., 2023).

Zaključak

Ovo istraživanje pokazuje da deca i mladi na smeštaju u ustanovama za vaspitanje dolaze iz porodica sa višestrukim i kompleksnim potrebama. Dodatno, nađene su izvesne razlike u porodičnim karakteristikama u zavisnosti od načina upućivanja koje ukazuju da su korisnici upućeni od organa starateljstva izloženiji uticaju porodičnih rizičnih faktora u odnosu na korisnike sa vaspitnom merom. Dobijeni nalazi sugerišu da u programe tretmana u ustanovama za vaspitanje treba inkorporirati usluge podrške porodici, posebno ukoliko se planira povratak maloletnika u porodicu nakon otpusta.

Literatura

- Águila-Otero, A., Fernández-Artamendi, S., González-García, C., & del Valle, J. F. (2024). Assessing the needs of victimized adolescents in therapeutic residential care in Spain. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 41, 371–381. <https://doi.org/10.1007/s10560-022-00867-z>
- Asif, N., Breen, C., & Wells, R. (2024). Influence of placement stability on developmental outcomes of children and young people in out-of-home care: Findings from the Pathways of Care Longitudinal Study. *Child Abuse & Neglect*, 149, Article 106145. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2023.106145>
- Baker, J. L. A., & Curtis, P. (2006). Prior placements of youth admitted to therapeutic foster care and residential treatment centers: The Odyssey Project population. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 23(1), 38–60. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1007/s10560-005-0031-8>
- Besemer, S., Ahmad, S. I., Hinshaw, S. P., & Farrington, D. P. (2017). A systematic review and meta-analysis of the intergenerational transmission of criminal behavior. *Aggression and Violent Behavior*, 37, 161–178. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2017.10.004>
- Borg, K., Camilleri, D., Mifsud, J., & Borg, T. (2023). Health characteristics of looked after children and young people in residential homes in the Maltese islands. *Scottish Journal of Residential Child Care*, 22(2). <https://doi.org/10.17868/strath.00087196>
- Bošković, M. (2010). Porodični faktori kriminaliteta i porodično nasilje. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 44(3), 117–140.
- Braga, T., Gonçalves, L. C., Basto-Pereira, M., & Maia, Â. (2017). Unraveling the link between maltreatment and juvenile antisocial behavior: A meta-analysis of prospective longitudinal studies. *Aggression and Violent Behavior*, 33, 37–50. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2017.01.006>
- Christiansen, Ø., Havik, T., & Anderssen, N. (2010). Arranging stability for children in long-term out-of-home care. *Children and Youth Services Review*, 32(7), 913–921. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2010.03.002>
- Connor, D. F., Doerfler, L. A., Toscano, P. F., Volungis, A. M., & Steingard, R. J. (2004). Characteristics of children and adolescents admitted to a residential treatment center. *Journal of Child and Family Studies*, 13(4), 497–510. <http://dx.doi.org/10.1023/B:JCFS.0000044730.66750.57>
- Farrington, D. P. (2005). Childhood origins of antisocial behavior. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 12(3), 177–190. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1002/cpp.448>
- Ferić, M. (2002). Preventivne intervencije usmjerene prema obitelji – Pregled programa. *Kriminologija i socijalna integracija*, 10(1), 1–12.
- Fernandez, E., Delfabbro, P., Ramia, I., & Kovacs, S. (2019). Children returning from care: The challenging circumstances of parents in poverty. *Children and Youth Services Review*, 97, 100–111. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.06.008>
- Gard, A. M., McLoyd, V. C., Mitchell, C., & Hyde, L. W. (2020). Evaluation of a longitudinal family stress model in a population-based cohort. *Social Development*, 29(4), 1155–1175. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1111/sode.12446>
- Griffith, A. K., Ingram, S. D., Barth, R. P., Trout, A. L., Duppong Hurley, K., Thompson, R. W., & Epstein, M. H. (2009). The family characteristics of youth entering a residential care program. *Residential Treatment for Children & Youth*, 26(2), 135–150. <http://dx.doi.org/10.1080/08865710902914283>

- Harder, A. T., Knorth, E., Kalverboer, M., Tausendfreund, T., & Knot-Dickscheit, J. (2017). Parental perspectives: Risk and protective factors associated with parenting quality for parents of adolescents in secure residential care. *Child & Family Social Work, 23*(4), 549–557. <https://doi.org/10.1111/cfs.12404>
- Herbell, K., Breitenstein, S. M., Ault, S., & Eisner, M. (2022). Prevalence and correlates of anxiety, depression, perceived stress, and post-traumatic stress symptoms in parents with adolescents in residential treatment. *Residential Treatment For Children & Youth, 39*(3), 312–330. <https://doi.org/10.1080/0886571X.2022.2038338>
- Jäggi, L., Schmid, M., Bürgin, D., Saladin, N., Grob, A., & Boonmann, C. (2021). Shared residential placement for child welfare and juvenile justice youth: current treatment needs and risk of adult criminal conviction. *Child and adolescent psychiatry and mental health, 15*(1), 2. <https://doi.org/10.1186/s13034-020-00355-1>
- James, S., Roesch, S., & Zhang, J. J. (2012). Characteristics and behavioral outcomes for youth in group care and family-based care: A propensity score matching approach using national data. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders, 20*(3), 144–156. <https://doi.org/10.1177/1063426611409041>
- Jarjoura, R. G., Triplett, R. A., & Brinker, G. P. (2002). Growing up poor: Examining the link between persistent childhood poverty and delinquency. *Journal of Quantitative Criminology, 18*(2), 159–187. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1023/A:1015206715838>
- Jedwab, M., Xu, Y., Keyser, D., & Shaw, T. V. (2019). Children and youth in out-of-home care: What can predict an initial change in placement?. *Child abuse & neglect, 93*, 55–65. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.04.009>
- Khoo, E., Skoog, V., & Dalin, R. (2012). In and out of care. A profile and analysis of children in the out-of-home care system in Sweden. *Children and Youth Services Review, 34*, 900–907. <http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.01.019>
- Kitzmann, K. M., Gaylord, N. K., Holt, A. R., & Kenny, E. D. (2003). Child witnesses to domestic violence: a meta-analytic review. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 71*(2), 339–352. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-006X.71.2.339>
- Leloux-Opmeer, H., Kuiper, C. H. Z., Swaab, H. T., & Scholte, E. M. (2017). Children referred to foster care, family-style group care, and residential care: (How) do they differ? *Children and Youth Services Review, 77*, 1–9. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.03.018>
- Leloux-Opmeer, H., Kuiper, C. H., Swaab, H., & Scholte, E. M. (2016). Characteristics of children in foster care, family-style group care, and residential care: A scoping review. *Journal of Child and Family Studies, 25*(8), 2357–2371. <https://doi.org/10.1007/s10826-016-0418-5>
- Malvaso, C. G., Delfabbro, P. H., & Day, A. (2016). Risk factors that influence the maltreatment-offending association: A systematic review of prospective and longitudinal studies. *Aggression and Violent Behavior, 31*, 1–15. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2016.06.006>
- Maoduš, J., i Žunić-Pavlović, V. (2025). Eksternalizovani i internalizovani problemi kao prediktori nestabilnosti smještaja dece bez roditeljskog staranja. *Pedagoška stvarnost, 71*(1), 75–87. <https://doi.org/10.19090/ps.2025.1.75-87>
- Marković, M., i Lakićević, M. (2020). Family circumstances and relationships as a factor of children crime behavior. *Sinteze, 17*, 113–134. <https://doi.org/10.5937/sinteze9-24202>
- McGovern, R., Gilvarry, E., Addison, M., Alderson, H., Geijer-Simpson, E., Lingam, R., Smart, D., & Kaner, E. (2020). The association between adverse child health, psychological, educational and social outcomes, and nondependent parental

- substance: A rapid evidence assessment. *Trauma, Violence, & Abuse*, 21(3), 470–483. <https://doi.org/10.1177/1524838018772850>
- Mercera, G., Vervoort-Schel, J., Offerman, E., Pronk, S., Wissink, I., & Lindauer, R. (2024). Prevalence of adverse childhood experiences in adolescents with special educational and care needs in the Netherlands: A case-file study of three special educational and care settings. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 17(2), 541–554. <https://doi.org/10.1007/s40653-024-00613-w>
- Morantz, G., Cole, D. C., Ayaya, S., Ayuku, D., & Braitstein, P. (2013). Maltreatment experiences and associated factors prior to admission to residential care: A sample of institutionalized children and youth in western Kenya. *Child Abuse & Neglect*, 37, 778–787. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2012.10.007>
- Nisar, M., Ullah, S., Ali, M., & Alam, S. (2015). Juvenile delinquency: The influence of family, peer and economic factors on juvenile delinquents. *Scientia Agriculturae*, 9(1), 37–48. <https://doi.org/10.15192/PSCP.ASR.2015.9.1.3748>
- Preyde, M., Cameron, G., Frensch, K., & Adams, G. (2011). Parent-child relationships and family functioning of children and youth discharged from residential mental health treatment or a home-based alternative. *Residential Treatment for Children & Youth*, 28, 55–74. <https://doi.org/10.1080/0886571X.2011.550171>
- Pronk, S., Germie, V. den B., Kuiper, C., Popma, A., Geert Jan, S., & Mulder, E. (2021). Differences between adolescents in secure residential care and non-residential educational facilities. *Journal of Social Work*, 22(3), 779–803. <https://doi.org/10.1177/14680173211009712>
- Pyle, N., Flower, A., Williams, J., & Fall, A-M. (2020). Social risk factors of institutionalized juvenile offenders: A systematic review. *Adolescent Research Review*, 5(2), 173–186. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1007/s40894-019-00120-2>
- Republički zavod za socijalnu zaštitu. (2024). *Deca u sistemu socijalne zaštite 2023*. <https://www.zavodsz.gov.rs/media/2883/deo-izve%C5%A1taja-deca-u-ssz-2023-1311docx.pdf>
- Republički zavod za socijalnu zaštitu. (2022). *Izveštaj o radu ustanova za smeštaj dece i mladih za 2021. godinu*. <https://www.zavodsz.gov.rs/media/2351/izvestaj-o-radu-ustanova-za-decu-i-mlade-2021.pdf>
- Republički zavod za socijalnu zaštitu. (2023). *Izveštaj o radu ustanova za smeštaj dece i mladih za 2022. godinu*. <https://www.zavodsz.gov.rs/media/2573/izvestaj-o-radu-ustanova-za-decu-i-mlade-2022.pdf>
- Sabaté-Tomas, M., Sala-Roca, J., & Arnau, L. (2020). Treatment progress of foster care adolescents with severe behavioural problems: Factors conditioning their performance in the residential treatment centres. *Child & Family Social Work*, 26(1), 203–213. <https://doi.org/10.1111/cfs.12798>
- Schroeder, V., Kelley, M. L., & Fals-Stewart, W. (2006). Effects of parental substance abuse on youth in their homes. *Prevention Researcher*, 13(4), 10–13.
- Simkiss, D. E., Stallard, N., & Thorogood, M. (2013). A systematic literature review of the risk factors associated with children entering public care. *Child: Care, Health and Development*, 39(5), 628–642. <https://doi.org/10.1111/cch.12010>
- Tang, E., de Haan, A. D., Kuiper, C. H. Z., & Harder, A. T. (2024). Family-centred practice and family outcomes in residential youth care: A systematic review. *Child & Family Social Work*, 29(3), 598–614. <https://doi.org/10.1111/cfs.13120>
- Van Hecke, N., Meulewaeter, F., Rowaert, S., van Nieuwenhuizen, C., Van Damme, L., Vanderplasschen, W., & Vandeveld, S. (2022). Adolescents' quality of life and mental health needs during the initial phase in a closed institution. *The International*

- Journal of Forensic Mental Health*, 21(2), 107–119. <https://doi.org/10.1080/14999013.2021.1934195>
- Van Loon, L., Van de Ven, M., Van Doesum, K., Witteman, C., & Hosman, C. (2014). The relation between parental mental illness and adolescent mental health: The role of family factors. *Journal of Child and Family Studies*, 23(7), 1201–1214. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1007/s10826-013-9781-7>
- Wilson, H. W., Stover, C. S., & Berkowitz, S. J. (2009). Research review: The relationship between childhood violence exposure and juvenile antisocial behavior: A meta-analytic review. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 50(7), 769–779. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2008.01974.x>
- Yampolskaya, S., Sharrock, P., Armstrong, M. I., Strozier, A., & Swanke, J. (2014). Profile of children placed in out-of-home care: Association with permanency outcomes. *Children and Youth Services Review*, 36, 195–200. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2013.11.018>
- Yoon, M., Bender, A. E., & Park, J. (2018). The association between out-of-home placement and offending behavior among maltreated youth: A systematic review. *Children and Youth Services Review*, 95, 263–281. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.11.006>
- Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, Službeni glasnik Republike Srbije br. 85/05.
- Zakon o socijalnoj zaštiti, Službeni glasnik Republike Srbije br. 117/22.
- Žegarac, N., Burgund, A., i Milanović, M. (2014). Uzorak dece na smeštaju – rezultati istraživanja. U N. Žegarac (Ur.), *U lavirintu socijalne zaštite: Pouke istraživanja o deci na porodičnom i rezidencijalnom smeštaju* (str. 151–215). Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka i Centar za istraživanja u socijalnoj politici i socijalnom radu.
- Žunić-Pavlović, V., i Đurišić, M. (2024). Obrazovni status dece i mladih sa problemima ponašanja na domskom smeštaju. *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, 23(3), 233–250. <https://doi.org/10.5937/specedreh23-49298>
- Žunić-Pavlović, V., i Nešić, M. (2023). Učestalost i prediktori promene smeštaja dece i mladih bez roditeljskog staranja. *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*, 188(4), 555–569. https://rfasper.fasper.bg.ac.rs/bitstream/id/11907/bitstream_11907.pdf

Family characteristics of children and youth in educational institutions

Jovana S. Urošević, Vesna P. Žunić Pavlović

University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation, Belgrade, Serbia

Introduction. Family plays a crucial role in a child's development. Different family circumstances, interactions, attitudes, and behaviors shape a child's life. Previous research suggests that the family environment of children who are in residential care within the social welfare system is characterized by a large number of risk factors and functioning problems. *Objective.* The objective of this research was to determine certain family characteristics of users placed in an institution for the education of children and youth. The paper examines the differences in family characteristics between those

referred by the decision of the Social Services Agency and those on educational measure. *Methods.* The current research included users of the Institute for the Education of Children and Youth in Belgrade admitted in the period 2020–2024. The sample consisted of 55 children and youth aged 12–20 years, both boys and girls. The data was collected through the analysis of case records, using an instrument that was specifically constructed for this research. *Results.* Children and youth admitted to the educational institution come from families characterized by low socioeconomic status (50.9%), child maltreatment (61.8%), and pronounced problems of parents (67.3%). The two categories differ significantly in terms of the type of placement prior to admission to the institution and exposure to maltreatment in the family of origin. *Conclusion.* The results of the research suggest that treatment programs in educational institutions should focus more on interventions and support services for the families of children and youth admitted.

Keywords: family, residential care, child welfare system, educational measures

PRIMLJENO: 05.03.2026.

REVIDIRANO: 29.05.2026.

PRIHVAĆENO: 01.06.2026.